

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2020-10-30

Diarienummer 1185/20

Handläggare

Britta Timan

Telefon: 031-368 04 56

E-post: britta.timan@stadshuset.goteborg.se

Remiss från Justitiedepartementet - Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål (Ds 2020:18)

Förslag till beslut

I kommunstyrelsen:

Yttrande över remissen ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål (Ds 2020:18), i enlighet med bilaga 2 till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande, översänds till Justitiedepartementet.

Sammanfattning

Göteborgs Stad har den 10 augusti 2020 erhållit promemorian angående ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål på remiss. Yttrandet ska vara Justitiedepartementet tillhanda senast den 4 december 2020.

I juni 2019 antogs i EU en omarbetad Bryssel II-förordning, som gäller frågor om äktenskapsskillnad, föräldraansvar och internationella bortföranden av barn. Förordningen träder i kraft den 1 aug 2022 och innehåller regler om vilken medlemsstats domstol som kan pröva en tvist med en internationell anknytning. Den innehåller också regler om erkännande och verkställighet av avgöranden i EU.

I nu aktuell promemoria lämnas de författningsförslag som bedöms nödvändiga utifrån den nya Bryssel II-förordningen. Det föreslås en ny kompletteringslag samt vissa följdändringar vilka framförallt utgörs av ändrade hänvisningar i andra lagar och förordningar. Det är endast ett fåtal av förändringarna som berör kommunerna.

En nyhet i förordningen är att det införs en allmän skyldighet att ge ett barn rätt att uttrycka sina åsikter dels när domstolen har tagit behörighet enligt förordningens behörighetsbestämmelser om föräldraansvar, dels i förfaranden om återlämnande enligt 1980 års Haagkonvention. Formerna för hur barnet ska få uttrycka sin åsikt regleras även fortsatt i nationell lag. Utredaren föreslår ett antal förändringar som innebär en skärpt skyldighet att höra barnet i olika lagar och förordningar som kompletterar Bryssel II-förordningen samt i lagen om 1996 års Haagkonvention.

Stadsledningskontoret menar att förslagen bidrar till ökat inflytande för barn och unga men anser bland annat att barn och ungas rätt till information behöver stärkas.

Stadsledningskontoret föreslår att kommunstyrelsen tillstyrker förslagen med hänsyn tagen till de i tjänsteutlåtandet beskrivna synpunkterna.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Utredningens förslag, tillsammans med 2019 års Bryssel II-förordning som förslagen kompletterar, bedöms förbättra tillgången till rättslig prövning samt förenkla och effektivisera verkställigheten av avgöranden om föräldraansvar. Ett mer enhetligt regelverk inom EU innebär att det blir lättare att förutse vad som gäller i en internationell situation, vilket kan förväntas leda till minskade kostnader för enskilda.

I förslaget ges domstolarna en utvidgad skyldighet att klarlägga barnets inställning innan den avgör ett ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden med mera (överflyttningslagen) om verkställighet eller om överflyttning av barn. Som ett led i att tillgodose kravet föreslås att kommunernas socialtjänst alltid bör försöka klarlägga barnets inställning. Förslaget kan i något fall innebära ett merarbete för kommunerna. Med hänsyn till att barnets inställning redan i dag bör klarläggas i de allra flesta fall och att det är fråga om ett begränsat antal ärenden som sprids över kommunerna bedöms påverkan på kostnaderna vara obetydlig.

Bedömning ur ekologisk dimension

Stadsledningskontoret har inte funnit några särskilda aspekter på frågan utifrån denna dimension.

Bedömning ur social dimension

Förslagen bedöms i sig inte medföra några konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män. Däremot innebär förordningen att det i en internationell situation blir enklare att få ett avgörande om föräldraansvar erkänt och verkställt i EU, vilket kan skona barn och föräldrar från ytterligare en vårdnadstvist i ett annat land. Effektivare regler om verkställighet minskar också de känslomässiga påfrestningar som utdragna förfaranden innebär för barnet och föräldrarna. Det som nu sagts innebär att rättegångskostnaderna hålls nere, vilket inte minst för den resurssvagare föräldern är positivt.

Förslagen bedöms förbättra rättssäkerheten för barn och föräldrar och leder till en snabbare och enklare verkställighet av avgöranden om föräldraansvar inom EU. Barns rättigheter att få information och komma till tals bedöms påverkas positivt även om vissa av bestämmelserna bedöms behöva kompletteras. Barnets delaktighet i förfaranden om föräldraansvar stärks.

Bilagor

1. Sammanfattning av promemorian
2. Förslag till yttrande

Ärendet

Göteborgs Stad har den 10 augusti 2020 erhållit promemorian angående ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål på remiss. Yttrandet ska vara Justitiedepartementet tillhanda senast den 4 december 2020.

Beskrivning av ärendet

I juni 2019 antogs i EU en omarbetad Bryssel II-förordning, som gäller frågor om äktenskapsskillnad, föräldraansvar och internationella bortföranden av barn. Förordningen träder i kraft den 1 augusti 2022 och innehåller regler om vilken medlemsstats domstol som kan pröva tvister med internationell anknytning. Förordningen innehåller också regler om erkännande och verkställighet av avgöranden i EU.

I den nu aktuella promemorian lämnas de författningsförslag som bedöms nödvändiga utifrån den nya Bryssel II-förordningen. En ny kompletteringslag föreslås, det är dock endast ett fåtal av förändringarna som berör kommunerna.

En nyhet i Bryssel II-förordningen är att det införs en allmän skyldighet att ge ett barn rätt att uttrycka sina åsikter dels när domstolen har behörighet enligt förordningens behörighetsbestämmelser om föräldraansvar, dels i förfaranden om återlämnande enligt 1980 års Haagkonvention. Formerna för hur barnet ska få uttrycka sin åsikt regleras även fortsatt i nationell lag. I utredningen föreslås ett antal förändringar som innebär en skärpt skyldighet att höra barnet i olika lagar och förordningar som kompletterar Bryssel II-förordningen samt i lagen om 1996 års Haagkonvention.

Rapporteringskyldigheten för socialnämnder till andra medlemsstater förtydligas med bland annat förfaranderegler och ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, vilka innebär att socialtjänstsekretessen kan hållas intakt.

I övrigt berör förslagen i utredningen framförallt behörighets- och förfaranderegler för domstolarnas verksamhet.

I nedanstående redovisning redogörs främst för de förslag som berör kommunal verksamhet.

Utredningens förslag

Skärpt skyldighet att höra barnet vid ansökan om tillfälliga skyddsåtgärder

I Bryssel II-förordningen införs en skärpt skyldighet att höra barnet vid ansökningar om tillfälliga skyddsåtgärder. I utredningen föreslås därför förändringar som får betydelse för socialnämndens utredning i domstolsmål om tillfälliga skyddsåtgärder då skyddsåtgärderna rör vårdnad, boende, umgänge.

Utredningen föreslår att, innan socialnämnden lämnar upplysningarna ska den höra föräldrarna och barnet, om det inte är olämpligt. Detta är en skärpning i förhållande till nuvarande reglering där socialnämnden enbart ska höra föräldrarna och barnet om det är lämpligt. Regeln är avsedd att säkerställa att domstolen får ett så bra underlag som möjligt för ett beslut om en tillfällig skyddsåtgärd. En bedömning får göras i varje enskilt fall av om föräldrarna eller barnet ska höras. Om bedömningen görs att det är olämpligt att höra föräldrarna eller barnet, bör orsaken till detta redovisas för domstolen.

Det införs också en ny möjlighet för socialnämnden att höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. I första hand ska den som ska samtala med barnet verka för att barnet kan höras med vårdnadshavarnas samtycke. Vårdnadshavarnas samtycke är dock inte en förutsättning för att socialnämnden ska kunna höra barnet. Om någon av vårdnadshavarna motsätter sig att barnet hörs bör den som ska samtala med barnet vara lyhörd för denna bedömning. Det kan till exempel handla om att barnet redan hörts av många olika personer och att barnet därför inte ska behöva höras igen. Vårdnadshavare bör alltid informeras innan samtalet med barnet genomförs.

Rapporteringskyldighet för socialnämnden

Efter att en begäran från en utländsk myndighet har skickats genom den svenska centralmyndigheten¹ ska socialnämnden rapportera om ett barns situation. En sådan begäran kan bli aktuell om barnet har eller har haft hemvist i Sverige eller om barnet befinner sig eller har befunnit sig här. Nämnden ska vidare uttala sig om en förälders, anhörigs eller annan persons lämplighet att ta hand om barnet när barnet har hemvist i en annan medlemsstat. Handläggningen av sådana ärenden sker på samma sätt som andra liknande ärenden enligt socialtjänstlagen. Det innebär att barnets inställning kan behöva inhämtas och att utredningen inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna. Utgångspunkten är att socialnämnden ska kunna använda sig av den information som nämnden redan har tillgång till men beroende på förhållandena i det enskilda ärendet kan det krävas att viss ytterligare information inhämtas.

Enligt utredningen sker detta redan idag och motsvarande reglering finns redan i lagen om 1996 års Haagkonvention. Genom införandet av en ny primär sekretessbestämmelse i OSL för centralmyndigheten kommer samma sekretess gälla där som hos socialtjänsten.

Skärpt skyldighet att höra barn i ärenden om verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden eller om överflyttning av barn

Domstolar har en skyldighet att klarlägga ett barns inställning innan den avgör ett ärende om verkställighet eller överflyttning. Enligt den nuvarande ordningen ska rätten inhämta ett barns mening om det inte är omöjligt med hänsyn till barnets låga ålder eller mognad. Ändringen i paragrafen innebär att det inte ska krävas att barnet har uppnått en viss ålder och mognad för att hans eller hennes inställning ska klarläggas. I stället anges att barnets inställning så långt det är möjligt ska klarläggas. En situation när det kan vara omöjligt att klarlägga barnets inställning är när barnet hålls gömt. En bedömning av om ett barns inställning kan inhämtas måste göras från fall till fall.

Reglerna påverkar kommunerna enbart i de fall socialnämnden får ett uppdrag att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska fullgöra vad som åligger honom eller henne. I det uppdraget kan då ingå att så långt som möjligt klarlägga barnets inställning.

Tremånadersfrist för socialnämndens utredningar

I Bryssel II-förordningen införs en tremånadersgräns, inom vilken socialnämnden ska ha godkänt eller avslagit en begäran om placering av ett barn eller en ungdom i kommunen. Bestämmelsen innebär att socialtjänstens tid för utredning kortas i jämförelse med fyramånadersfristen som tillämpas enligt 11 kapitlet 2 § socialtjänstlagen (2001:453),

¹ Centralmyndigheten utgörs av Regeringskansliet (Utrikesdepartementet).

SoL. Lagtekniskt löses detta med en hänvisning i socialtjänstlagen till Bryssel II-förordningen.

Stadsledningskontorets bedömning

De föreslagna förändringarna bedöms beröra kommunerna i liten utsträckning. Det är främst socialnämndernas skyldigheter och möjligheter att höra barnet i vissa vårdnads- och verkställighetsärenden samt socialnämndernas uppgiftsskyldighet till utländska myndigheter i vissa ärenden som påverkas av förslagen.

Stadsledningskontoret anser att de skärpta bestämmelserna om att ge barn möjlighet att framföra sina åsikter vid ansökningar om tillfälliga skyddsåtgärder är positiva och ger barn större möjlighet till inflytande över sin egen situation. Stadsledningskontoret anser dock att bestämmelsen bör kompletteras med att barn också ska ha rätt till information. Utredningen har som förebild för sitt förslag haft den stärkta rätt för barnet att komma till tals inför snabbupplysningar som föreslogs i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6). I betänkandet föreslås såväl att barnet ska få möjlighet att framföra sina åsikter som att de ska ha rätt att få relevant information. Rätten till information nämns dock inte i nu aktuell utredning och förslag. Detta anser stadsledningskontoret vara en brist. Barnets rätt till information är en förutsättning för att barnet ska kunna komma till tals och få inflytande över sin situation. Utan relevant information blir det svårt för barnet att sätta sig in i en fråga, bilda sig en uppfattning och uttala sig. För att barnet ska kunna förstå och kunna ta till sig informationen behöver den anpassas till barnets ålder, mognad och övriga förutsättningar. Informationsskyldigheten gentemot barnet bör framgå också av reglerna som rör verkställighet och överflyttning.

Stadsledningskontoret vill också framhålla att det finns skillnader i utformningen av barnets rätt till delaktighet och inflytande i reglerna som rör tillfälliga skyddsåtgärder och reglerna som rör verkställighet och överflyttning. Det är oklart varför dessa regler utformats på olika sätt, något som inte kommenteras i utredningen. Utredningen föreslår till exempel att barnet får höras av socialnämnden utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande i ärenden som rör tillfälliga skyddsåtgärder. Stadsledningskontoret anser att detta är positivt då barnets rätt till delaktighet och inflytande inte ska vara avhängigt en vårdnadshavares samtycke. Denna möjlighet finns dock inte med i förslagen som tar sikte på reglerna gällande verkställighet och överflyttning. Stadsledningskontoret anser att reglerna bör likställas.

Jonas Kinnander

Eva Hessman

Direktör Ärende och utredning

Stadsdirektör

Promemorians huvudsakliga innehåll

Vårdnadstvister är svåra för alla inblandade och särskilt för barnen. Vid en internationell vårdnadstvist slits barnet dessutom mellan föräldrar i två länder. Ibland leder en konflikt mellan föräldrarna så långt att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar av en av dem. Det är angeläget att det finns regler i EU som kan överbrygga de olikheter som finns mellan medlemsstaternas rättssystem och bidra till att tvister med en internationell anknytning kan lösas på ett förutsebart och effektivt sätt till barnets bästa.

I juni 2019 antogs i EU en omarbetad Bryssel II-förordning, som gäller frågor om äktenskapsskillnad, föräldraansvar och internationella bortföranden av barn. Förordningen innehåller regler om vilken medlemsstats domstol som kan pröva en tvist med en internationell anknytning. Den innehåller också regler om erkännande och verkställighet av avgöranden i EU.

Genom den nya förordningen stärks barns och föräldrars rätts-säkerhet. Det införs en allmän skyldighet för domstolen att låta ett barn uttrycka sina åsikter och att beakta åsikterna i förhållande till barnets ålder och mognad. Alla avgöranden om föräldraansvar görs direkt verkställbara i andra EU-länder. Dessutom harmoniserar den nya förordningen delvis medlemsstaternas verkställighetsregler. Vidare förbättras informationsutbytet mellan medlemsstaternas myndigheter, vilket underlättar domstolarnas handläggning och förbättrar deras beslutsunderlag.

Förordningen blir direkt tillämplig i Sverige och andra medlemsstater i EU, men kräver kompletterande svenska bestämmelser och författningsändringar. I promemorian lämnas de författningsförslag som är lämpliga med anledning av förordningen.

Författningarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2022.

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande remissen ”Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål”

Göteborgs Stad tillstyrker förslagen med hänsyn taget till nedanstående synpunkter.

Göteborgs Stad anser att de skärpta bestämmelserna om att ge barn möjlighet att framföra sina åsikter vid ansökningar om tillfälliga skyddsåtgärder är positiva och ger barn större möjlighet till inflytande över sin egen situation. Göteborgs Stad anser dock att bestämmelsen bör kompletteras med att barn också ska ha rätt till information.

Utredningen har som förebild för sitt förslag haft den stärkta rätt för barnet att komma till tals inför snabbupplysningar som föreslogs i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6). I betänkandet föreslås såväl att barnet ska få möjlighet att framföra sina åsikter som att de ska ha rätt att få relevant information. Rätten till information nämns dock inte i nu aktuell utredning och förslag. Detta anser Göteborgs Stad vara en brist. Barnets rätt till information är en förutsättning för att barnet ska kunna komma till tals och få inflytande över sin situation. Utan relevant information blir det svårt för barnet att sätta sig in i en fråga, bilda sig en uppfattning och uttala sig. För att barnet ska kunna förstå och kunna ta till sig informationen behöver den anpassas till barnets ålder, mognad och övriga förutsättningar. Informationsskyldigheten gentemot barnet bör framgå också av reglerna som rör verkställighet och överflyttning.

Göteborgs Stad vill också framhålla att det finns skillnader i utformningen av barnets rätt till delaktighet och inflytande i reglerna som rör tillfälliga skyddsåtgärder och reglerna som rör verkställighet och överflyttning. Det är oklart varför dessa regler utformats på olika sätt, något som inte kommenteras i utredningen. Utredningen föreslår till exempel att barnet får höras av socialnämnden utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande i ärenden som rör tillfälliga skyddsåtgärder. Göteborgs Stad anser att detta är positivt då barnets rätt till delaktighet och inflytande inte ska vara avhängigt en vårdnadshavares samtycke. Denna möjlighet finns dock inte med i förslagen som tar sikte på reglerna gällande verkställighet och överflyttning. Göteborgs Stad anser att reglerna bör likställas.